

вплив ставлення до дитини близького дорослого на виникнення і динаміку афекту в поведінці дитини.

Список використаних джерел:

1. Боулби Джон. Создание и разрушение эмоциональных связей / Джон Боулби. – М. : Академический проект, 2004. – 232 с.
2. Запорожец А. В. Значение ранних периодов детства для формирования детской личности / А. В. Запорожец // Принцип развития в психологии. – М., 1978. – С. 243-267.
3. Кошелева А. Д. Аффективное поведение в дошкольном возрасте и его роль в психическом развитии ребенка / А. Д. Кошелева // Материалы межвузовской научно-практической конференции, посвященной памяти К. С. Лебединской – М., 1995. – С. 64-67.

ВОВЧЕНКО О.А., к. психол. н.,

старший науковий співробітник

лабораторії сурдопедагогіки

Інституту спеціальної педагогіки НАПН України

АРХЕТИПОВІСТЬ СУЧАСНОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Актуальність теми статті зумовлена потребою аналізу взаємовпливу архетипів як несвідомих форм засвоєння, збереження, передачі і відтворення самобутності народу та процесів модернізації суспільства в умовах глобалізації на формування системи освіти, зокрема системи освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Архетиповість спеціальної освіти розглядається нами як сукупність незмінних елементів поведінки, самовизначення, світобачення та самоідентифікації власне українських принципів, методів навчання і виховання, які переходять у спадок від покоління до покоління і є загальноживаними певним народом, як культурна детермінанта етнічного характеру, як форма самоствердження нації тощо, є важливим чинником організації освітянського простору суспільства, освітянських практик.

Для України як молодої держави дослідження архетиповості освіти визначається ще й потребою осягнення засад формування спеціальної освіти, визначення архетипових особливостей у ставленні до дітей з особливими освітніми потребами та їх виховання, співвідношення вище означеного з модернізаційними реформами. Складовою цієї задачі є аналіз впливу українських стереотипів (архетипів виховання, соціально-економічних дій, методів навчання і

виховання тощо) на процеси реформування суспільства в контексті його активізації або гальмування віджилими уявленнями людей про світ, своє місце в ньому, що впливає на формування особистості дитини, процеси виховання та віцілому на систему освіти.

Дослідження архетиповості спеціальної освіти є малопредставленими і розкривають переважно історію становлення спеціальної освіти в Україні.

На основі аналізу наукових джерел (А. Бичко, П. Гнатенко, М. Губогло, В. Євтуха, О. Донченко, О. Киричука, В.Кременя, С. Кримського, Д. Пагави, В. Погрібної, Г. Смітюх, Є. Чернявського, В. Шинкарук).

Нами виокремлено декілька підходів (соціальний, психологічний та педагогічний) до розуміння сутності дослідження архетиповості освіти, що дозволило визначити її як умову, необхідну для дотримання існуючих в суспільстві цінностей, прав та норм поведінки; як розвинену здатність самореалізації найважливіших автентичних особливостей етносу через систему виховання, як основного джерела передачі інформації етносу; як духовно-практичний досвід, який може бути успішно освоєний у процесі ранньої навчальної діяльності; як колективне безсвідоме, яке реалізовується в процесі засвоєння норм, правил, цінностей, засобами родинного і суспільного виховання [2, с. 95], [3, с. 64], [5, с. 239], [7].

Українська архетиповість системи освіти – це не лише прийняття певних групових уявлень, готовність сприймання подібного напрямку думок, використання певних стилів, методів виховання тощо. Це також побудова системи ставлень і дій у різних життєвих ситуаціях [6].

Проведений аналіз дав змогу встановити, що українські архетипи спеціальної освіти пройшли тривалий шлях становлення під впливом низки культурно-історичних подій, що передбачали різне ставлення, виховання та розуміння особистості з особливостями психофізичного розвитку. За його результатами було виокремлено 7 макроперіодів формування архетипів спеціальної освіти в Україні: період Київської Русі; період становлення та формування нових образів світосприйняття XVI ст. (Реформація); період гетьмансько-козацької доби; період – XIX ст.; період початку XX ст.; період радянських часів та період відокремлення від Радянського Союзу та проголошення Україною незалежності [1, с. 30-31], [7].

За результатами наукового аналізу вдалось встановити, що сучасний архетип освіти осіб з особливими освітніми потребами характеризується декількома основними рисами. Так, можна

виокремити та охарактеризувати, що архетипне ядро української спеціальної освіти складається з наступних п'ятих основних архетипічних рис: кардіоцентризму (переважання інтуїтивних рішень над раціональними, чуттєвості над мисленням, сентиментальності та любові до ближнього, довірі, що робить українську систему освіти уразливою та менш продуктивною, ніж вона могла би бути, порівняно, скажімо, з раціональною європейською освітою для осіб з особливими потребами); світоглядної толерантності (здатність українців приймати у свою культуру та систему навчання й виховання ментальні настанови інших народів, їхніх культур, систем освіти тощо); індивідуалізму, який розвивається у персоналізм (вірі в довічні зразки, педагогічні ідеї, слідування усталеним зразкам радянського виховання як єдиновірного, правильного тощо); глибинного оптимізму. Ці риси архетипу є водночас як перевагами, так і, більшість з них – недоліками, які заважають реформам у системі спеціальної освіти в Україні.

Як зазначає В. Кремень: «Освітня сфера відображає суспільну необхідність оптимального поєднання традиційних національних цінностей з інноваційними цінностями глобальної культури» [5, с. 165]. Проблема полягає в тім, що критеріїв такого оптимального поєднання не запропоновано, а це автоматично надає необмежений простір для несумісних інтерпретацій. На противагу Д. Пагава, зазначає, що реформи у сучасній спеціальній освіті повинні виходити не лише з людського менталітету, способу мислення, а й зі «зміни культури емоційних переживань, ціннісних орієнтацій, способів діяльності, поведінки і способу життя як в індивідуально-особистісному, так і в суспільному масштабі» [7].

В цілому, серед типових рис українського архетипу спеціальної освіти нами було визначено: волелюбство, демократичність, релігійності, сімейність, господарскість; працелюбність; музичність; повагу до жінки та старших; толерантність; гостинність та деякі інші. Проте, поряд із позитивними характеристиками та елементами структури архетипу, українське архетипове несвідоме наповнене і низкою таких характеристик: комплексом меншовартості, переконанням «другосортності» особистості, зневірою (відсутність відповідальності та віри у власноручну зміну якості життя, благополуччя, здоров'я, добробуту та ін.), довірливістю, інфантильністю та незрілістю, безвідповідальністю за майбутнє, нездатністю до вольових рішень та кардинальних змін, вірою в фінансове щастя та всевладність грошей [4, с.76-78], [6].

Формуванню таких складових архетипу спеціальної освіти в

Україні сприяє низка факторів, зокрема засоби масової інформації, нав'язуванні стереотипні погляди на Україну інших країн, сформований негативний імідж українців як безвольних та слабкодушких осіб та багато ін.

Так, з одного боку, сутність системи освіти осіб з особливими освітніми потребами залежить від ментальних пріоритетів та сформованих архетипів народу. З іншого, самі ці пріоритети, життєві цінності, ідеали, просто кажучи – архетипи, залежать від освітніх потенцій суспільства, його прагнення до відтворення в кожному наступному поколінні власних культурних традицій, моральних засад, та розвитку саме позитивних рис.

Від так, підсумовуючи результати аналізу, зазначимо, що для формування та підкріплення вияву позитивних рис архетипу освіти України, зокрема освіти осіб з особливими освітніми потребами, реформування та модернізації системи спеціальної освіти має ґрунтуватись на вихованні та формуванні у особистості дитини саме українського архетипічного образу. Оскільки повернення до проукраїнських архетипів (архетипів виховання і навчання) допоможе вийти із стану невизначеності, позбутися стереотипу «краще європеєць, ніж «неукраїнець» чи «радянець», здійснити якісну модернізацію та необхідні зміни на краще. Оскільки архетип освіти певного народу, зокрема українців, закріплений безпосередньо в загальнолюдському досвіді і відповідає основним потребам особистості. Архетипи – це система світосприйняття, самоорганізації і саморегуляції певного народу, що містить елементи формування моральних цінностей, норм, принципів виховання, взаємини між людьми, організації навчання та виховання та багато іншого.

Слідування архетипам – це вплив на розвиток особливостей світосприйняття і самоорганізації особистості дитини, формування природних моральних цінностей, принципів виховання, взаємини між людьми, організації побуту. Загалом повернення до колективного безсвідомого, тобто архетипу, веде до упорядкування етносу та повернення до саморозуміння та самосприйняття на мікро- та макрорівнях, виступаючи чинником безпечної взаємодії з іншими системами виховання та навчання (інших народів) без втрати унікальності та автентичності.

Список використаних джерел

1. Бабина Т. Менталітет у системі освіти / Т. Бабина // Науково-теоретичний альманах. – Дніпропетровськ : Вид-во «Грані», 2013. – № 2 (94). – С. 29-32.

2. Донченко О. Архетипи соціального буття: (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) / О. Донченко. – К. : Либідь, 2001. – 334 с.

3. Калініна С. Ментальність та самоідентифікація: психологічний дискурс / С. Калініна // Психологія сьогодення. – 2012. – № 34. – С. 64-69.

4. Киричук О. Психологія освіти / О. Киричук. – Х. : Трис, 1997. – 148 с.

5. Кремень В. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Кремень. – 2-е вид. – К. : Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.

6. Погрібна В. Специфіка української ментальності [Електронний ресурс] / В. Погрібна, Є. Чернявський. – Режим доступу до ресурсу : http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Philosophia/73535.doc.htm.

7. Пагава Д. Архетипи сучасної освіти в Україні [Електронний ресурс] / Д. Пагава. – Режим доступу : <http://newismit/pagawa/il.if.ua/kte23.htm>

ВОЛШ Д.І., студентка групи ПС-61м
Вінницького інституту Університету «Україна»

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ Я-КОНЦЕПЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Психологічні аспекти змісту і динаміки Я-концепції інтенсивно вивчаються у психології (Р. Бернс, М.Й. Боришевський, І.С. Кон, В.В. Столін): виокремлені психологічні складові Я-концепції (когнітивна, емоційна, поведінково-мотиваційна), встановлено рівні розвитку Я-концепції [1-3].

Здатність до самосвідомості і самопізнання – виняткове надбання людини, яка усвідомлює себе як суб'єкта свідомості, спілкування і дії, характеризуючи ставлення до самої себе. Результатом розвитку процесів самопізнання є динамічна система уявлень особистості про саму себе, своє Я, що сполучена з їхньою оцінкою та позначається терміном «Я-концепція». Я-концепція виникає в процесі соціальної взаємодії як унікальний продукт всебічного розвитку, як відносно стійке і одночасно здатне до внутрішніх змін психологічне надбання. Вона накладає відбиток на всі життєві прояви людини. Я-концепція дає людині переживання своєї постійності, визначеності, цілісності, самототожності.